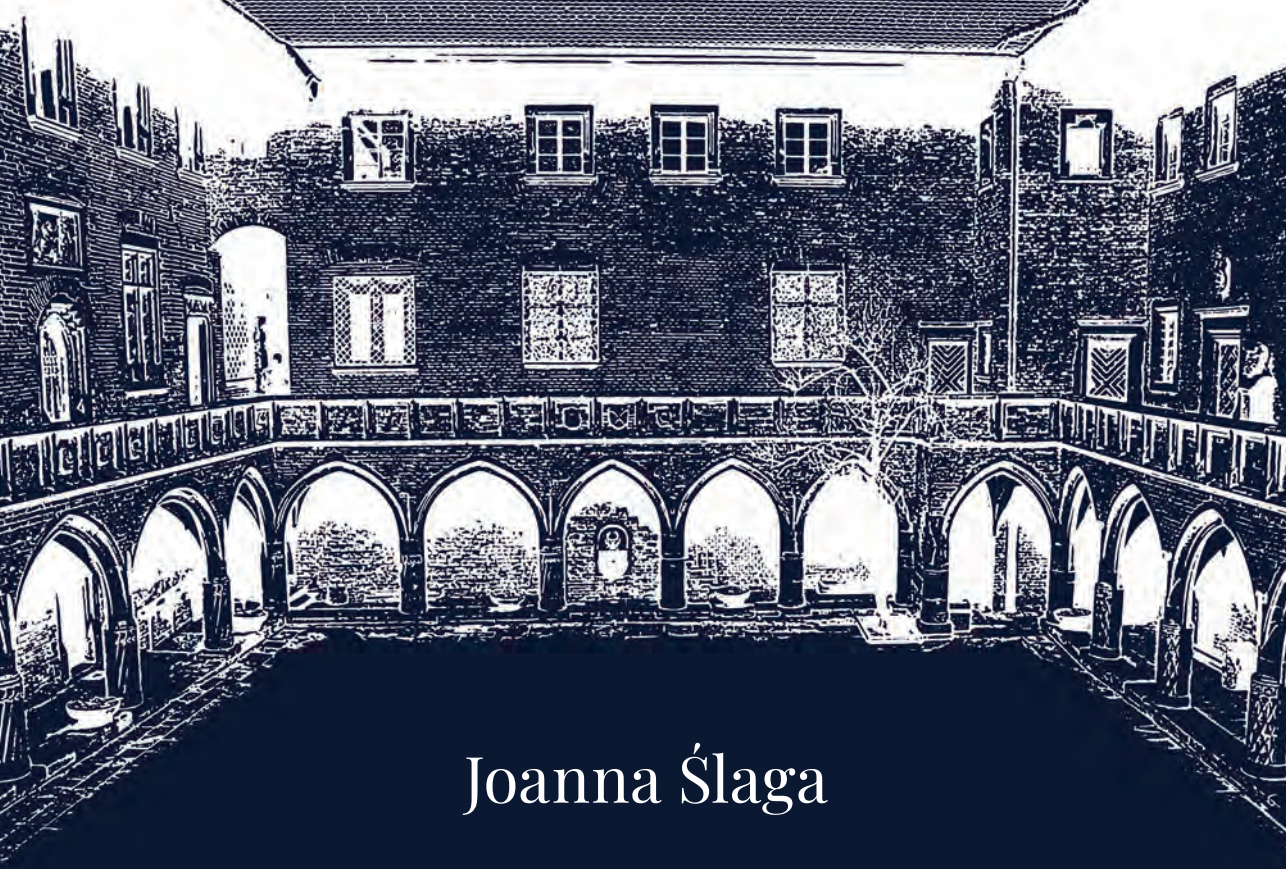




Joanna Ślaga

MUZEA UCZELNIANE

dzieje, kolekcje, działalność

Model ochrony kolekcji i tworzenia jednostki muzealnej
w strukturze szkoły wyższej
na przykładzie Uniwersytetu Jagiellońskiego

MUZEA
UCZELNIANE –
dzieje, kolekcje, działalność

Joanna Ślaga

MUZEA UCZELNIANE – dzieje, kolekcje, działalność

Model ochrony kolekcji i tworzenia jednostki muzealnej
w strukturze szkoły wyższej
na przykładzie Uniwersytetu Jagiellońskiego



WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

Kraków 2025

Joanna Ślaga
Uniwersytet Jagielloński, Kraków
ID <https://orcid.org/0000-0003-1769-1787>
✉ joanna.slaga@uj.edu.pl

© Copyright by Joanna Ślaga and Księgarnia Akademicka, 2025

Recenzentka
dr Natalia Bahlawan

Opracowanie redakcyjne
Agnieszka Kowalczyk

Projekt okładki
Emilia Dajnowicz

ISBN 978-83-8368-223-5 (pdf)
<https://doi.org/10.12797/9788383682235>

Na okładce wykorzystano fotografię dziedzińca Collegium Maius autorstwa
Zygmunta Puta, CC BY-SA 4.0

Publikacja sfinansowana przez Uniwersytet Jagielloński

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

Spis treści

Wstęp	9
-------------	---

Rozdział I

Formy muzeów uczelnianych	21
1. Definicje i ramy prawne	22
1.1. Muzeum czy kolekcja?	29
2. Historyczne uwarunkowania różnorodności muzeów i kolekcji uczelnianych	34
3. Lokalne kryzysy załączkiem międzynarodowej dyskusji branżowej i forum wymiany doświadczeń	44
a) Wielka Brytania	45
b) Australia	47
c) Niemcy	49
4. Lokalne i międzynarodowe sieci współpracy skupiające muzea i kolekcje uczelniane	51
5. Formy muzeów i kolekcji uczelnianych i ich modele organizacji	58
5.1. Klasyfikacja muzeów i kolekcji uczelnianych według UMAC	59
5.1.1. Muzea	60
5.1.2. Kolekcje	67
Podsumowanie	72

Rozdział II

Muzea uczelniane w Polsce – stan bieżący	79
1. Muzea uczelniane w Polsce – badania ilościowe	81
1.1. Rodzaje jednostek muzealnych w polskich uczelniach	90
2. Definiowanie muzeów uczelnianych na podstawie wyników ankiety skierowanej do pracowników polskich jednostek muzealnych i opiekunów kolekcji w uczelniach	113

3. Działalność muzeów uczelnianych – funkcje i znaczenie	116
3.1. Rola społeczna uczelni i jej muzeum	121
3.2. Problemy muzeów i kolekcji uczelnianych	131
3.3. Funkcja formacyjna muzeów uczelnianych i ich pracowników.....	134
Podsumowanie	138

Rozdział III

Uniwersytet Jagielloński – model organizacji muzeum i formy ochrony dziedzictwa uczelni	141
1. Uniwersytetu Jagiellońskiego historyczne uwarunkowania.....	143
1.1. Zasoby architektoniczne Uniwersytetu Jagiellońskiego	148
1.2. Początki uniwersyteckich kolekcji.....	151
2. Zadania i misja Uniwersytetu determinujące i wspomagające bieżącą ochronę pamięci i dorobku, a przy tym działalność muzeów i kolekcji ...	157
3. Jednostki muzealne i kolekcje w Uniwersytecie Jagiellońskim	161
3.1. Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego	162
3.2. Centrum Edukacji Przyrodniczej Uniwersytetu Jagiellońskiego	172
3.3. Ogród Botaniczny z Muzeum Ogrodu i Herbarium	175
3.4. Kolekcje instytutowe o charakterze dydaktycznym.....	177
3.4.1. Kolekcja Instytutu Historii Sztuki	177
3.4.2. Kolekcja Instytutu Archeologii	178
3.4.3. Kolekcja Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej	180
3.4.4. Stała Ekspozycja Historyczna Wydziału Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego	181
3.4.5. Ośrodek Dokumentacji Muzyki Polskiej XIX i XX wieku im. Ignacego Jana Paderewskiego	183
3.4.6. Muzea i kolekcje usytuowane w strukturze Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego.....	184
a) Muzeum Farmacji	185
b) Muzeum Wydziału Lekarskiego	186
c) Kolekcje	188
d) Zbiory Katedry Farmakognozji	191
e) Muzeum Instytutu Stomatologii.....	192
f) Salonik Historii Pielęgniarstwa	193
4. Zastosowana ścieżka ochrony dziedzictwa oraz jej realizacja przez poszczególne jednostki	194
4.1. Zespół do spraw majątku muzealnego Uniwersytetu Jagiellońskiego ..	196

4.2. Komisja Rectorska do spraw Dziedzictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Jagiellońskiego – Collegium Medicum	199
4.3. Regulamin zarządzania majątkiem szczególnym Uniwersytetu Jagiellońskiego	202
4.4. System bazodanowy MuzUJ jako narzędzie wspomagające nadzór, opracowanie i ochronę kolekcji	209
Podsumowanie	212
 Zakończenie	 215
Bibliografia	227
Wykaz materiału ilustracyjnego	241
Streszczenie	245
Summary	246
Aneks	247
Indeks osób	275

Wstęp

Muzea należą do najstarszych instytucji, w których społeczeństwa deponowały pamięć. Od wieków odgrywają rolę kuratorów kulturowego dziedzictwa, a ich zadaniem jest ochrona i eksponowanie cennych przedmiotów oraz powiązanych z nimi wątków tematycznych. W swojej działalności podejmują się nie tylko gromadzenia obiektów o szczególnych walorach historycznych i naukowych, ale także ich opracowania, stając się przy tym „ośrodkami dokumentacji naukowej”¹.

Instytucjami, które obok muzeów i innych ukierunkowanych organizacji zabezpieczają naukowe i kulturowe dziedzictwo narodu, a poprzez zgromadzone zbiory odzwierciedlają własną i narodową historię, są również uniwersytety i specjalistyczne szkoły wyższe² oraz powołane w ich strukturach jednostki – biblioteki, archiwa, muzea. Od początków swojego funkcjonowania uczelnie towarzyszą społecznościom i wpływają na rozwój swego otoczenia, biorąc czynny udział w kształtowaniu życia kulturalnego, społecznego i gospodarczego. Prowadząc i rozwijając swoją działalność naukową i społeczną, wzbogacając się o wiedzę, doświadczenia, kształtują zwyczaje, nabywają nieruchomości, gromadzą księgozbiory, dokumenty oraz cenne wyroby rzemieślnicze³. W posiadaniu uczelni znajdują się więc zasoby o ogromnym potencjale poznawczym, które jednocześnie są źródłem wielu wyzwań⁴. Szkoły wyższe dysponują przedmiotami powiązanyymi bezpośrednio z działalnością uczonych i ich środowiskiem pracy będącymi świadectwem naukowego postępu i przełomowych zmian. Pracownicy uczelni mają wysoką świadomość ich wartości, a tym samym potrzeby ich zachowania

¹ W. Gluziński, *U podstaw muzeologii*, Warszawa 1980, s. 318.

² A. Simpson, *The Museums and Collections of Higher Education*, Sydney 2023, s. 4.

³ A. Gieysztor, *Management and Resources*, [w:] *A History of the University in Europe*, ed. H. Ridder-Symoens, Cambridge 1996, s. 107-141.

⁴ T.C. Scheiner, *Museus universitários: educação e comunicação*, „Ciências em Museus” 1992, No. 4, s. 15-19.

i utrwalania⁵. Nie jest im w tym kontekście obcy proces gromadzenia, studiowania i interpretowania dorobku, jego materialnego i niematerialnego wymiaru⁶. Szczególną rolę w tym zakresie odgrywają uczelniane muzea i jednostki paramuzealne, których zadaniem jest ochrona materialnych i niematerialnych „dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości” oraz ich użycie w działalności naukowej, dydaktycznej i popularyzatorskiej⁷.

O ile w uniwersytetach i specjalistycznych szkołach wyższych od zarania cywilizacji biblioteki i archiwa są niekwestionowanymi jednostkami organizacyjnymi, o tyle muzea ze swoją ideą „opisu rzeczywistości za pomocą przedmiotów”⁸ w tych szczególnych instytucjach długo „czekały” na przywilej ochrony ich dziedzictwa, którego są przecież istotną częścią. Działalność dwóch pierwszych wymienionych jednostek w ramach szkół wyższych podbudowana jest obecnie w Polsce precyzyjnymi zapisami ustawowymi i wewnętrznymi regulacjami, które mają zapewnić właściwe zabezpieczenie i dostępność zbiorów. Wydaje się, iż w przypadku muzeów podobnymi umocowaniami nie dysponujemy. Placówki te, tworząc „przedmiotowy zapis pamięci”, określany najczęściej niezbyt precyzyjnie zapisami ich statutów, pozostawiają decyzję wyboru w tej sprawie muzealnikom – ich wiedzy, odpowiedzialności, intuicji i wyobraźni⁹. A przecież odgrywają istotną rolę jako zasoby informacyjne dla nauczania i badań, na równi z bibliotekami czy pozostałą infrastrukturą badawczą uczelni¹⁰.

Muzea uczelniane są jednak coraz bardziej rozpoznawalną i dynamicznie rozwijającą się grupą. Są to jednostki różnorodnie uformowane i usytuowane w strukturze szkoły wyższej, których potencjał edukacyjny i popularyzatorski wynika przede wszystkim z wielotematycznych kolekcji, interdyscyplinarnego zaplecza naukowego oraz obcowania z materialną i niematerialną kulturą uczelni. Chociaż wydaje się, iż ich liczba w odniesieniu do liczby innych muzeów czy w stosunku do

⁵ H. Rawson, „*I Observed Nothing Remarkable*”: *The Presentation of, and Responses of Visitors To, Objects of Significance at the University of St Andrews, from 1677*, wystąpienie podczas konferencji Muzeów Uniwersyteckich Szkocji pt. „The Significance of Collections”, 2004.

⁶ M.C. Lourenço, *Where Past, Present and Future Knowledge Meet: An Overview of University Museums and Collections in Europe*, wystąpienie podczas sesji pt. „Il Patrimonio della Scienza, Le collezione di interesse storico”, Turyn 2004.

⁷ M. Karcz-Kaczmarek, *Status prawny muzeów uczelnianych – problemy prawne i wyzwania praktyczne*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2017, t. 104, s. 64.

⁸ *Ibidem*, s. 66.

⁹ J. Święch, *Muzealium – między kryzysem a potrzebą autentyzmu. Odkrywanie kontekstu*, [w:] *Kongres Muzealników Polskich*, Warszawa 2015, s. 65.

¹⁰ D. Yerbury, *University Museums and Collections*, „Aesthetex: Australian Journal of Arts Management” 5(2), 1993, s. 1-9.

liczby samych szkół wyższych w Polsce jest mała, to ich działalność jest niezwykle istotna i, jak podkreśla Ewa Wyka, to „jedne z najważniejszych miejsc, gdzie gromadzone są wiedza i materialne dowody rozwoju polskiej nauki i jej powiązań z nauką światową”¹¹.

Muzea i kolekcje uczelni pełnią wiele funkcji w szkolnictwie wyższym i jego otoczeniu, zapewniając ważne źródła dla badań i prac naukowych, a także dla dziedzictwa kulturowego i historycznego¹². Odgrywają istotną rolę nie tylko bezpośrednio w uczelniach, ale również jako łącznik między światem akademickim a społeczeństwem¹³. Mogą przyczyniać się zarówno do rozwijania wiedzy, jak i do budowania większej świadomości historii i kultury akademickiej, być skutecznymi narzędziami integracji społecznej¹⁴, przynosić także rozrywkę¹⁵. Łącząc w sobie aspekty naukowe, historyczne, artystyczne i edukacyjne, są niezwykle złożonymi jednostkami, których zbadanie wymaga podejścia czerpiącego z dorobku różnych dyscyplin, między innymi: historii, antropologii i muzeologii. Istotnym czynnikiem do uwzględnienia jest także specyfika środowiska akademickiego, jego struktur i funkcjonowania. Muzea uczelniane oprócz funkcji muzealnych pełnią dodatkowo funkcję dydaktyczną, wpisując się w akademicki system kształcenia.

Porównanie muzeów i kolekcji szkół wyższych oraz działalności prowadzącej do ochrony naukowego dorobku z innymi kolekcjami historycznymi oraz działalnością regularnych muzeów stanowi również istotny problem badawczy. Podjęcie analizy różnic i podobieństw między tymi instytucjami pomaga zrozumieć specyfikę ich działań, a także zaproponować rozwiązania problematycznych kwestii i modele organizacyjne dla tych szczególnych jednostek muzealnych. Jednocześnie jest sposobem do wykazania, jak istotnym wkładem w ochronę dziedzictwa

¹¹ E. Wyka, *Muzeum uczelniane w służbie społeczności akademickiej*, „Opuscula Musealia” Vol. 25, 2018, s. 127-133.

¹² M. Economou et al., *Universities, Museums, Collections and Heritage: A Time of Challenge and Change*, „University Museums and Collections Journal” Vol. 13, 2021, No. 1, s. 5.

¹³ L. Burman, *University Museum as a Strategic Tool: On Communicating University Values*, „Opuscula Musealia” Vol. 15, 2006, s. 17.

¹⁴ M.C. Lourenço, P. Stanbury, *Tales from University Museum*, „Opuscula Musealia” Vol. 15, 2006, s. 15.

¹⁵ Działania te wpisują się w definicję promowaną przez Międzynarodową Radę Muzeów ICOM. Zob. definicja ICOM: „Muzeum jest trwałą instytucją służącą społeczeństwu, nie nastawioną na osiąganie zysku, która zajmuje się badaniem, gromadzeniem, konserwacją, interpretacją oraz prezentacją materialnego i niematerialnego dziedzictwa. Otwarte dla wszystkich, powszechnie dostępne i niewykluczające, muzea promują różnorodność i zrównoważony rozwój. Swoją działalność i sposoby komunikowania opierają na zasadach etyki, profesjonalnej rzetelności i społecznej partycypacji. Oferują zróżnicowane doświadczenia służące edukowaniu, rozrywce, refleksji i dzieleniu się wiedzą”.

narodowego jest aktywność prowadzona przez uczelnie i ich muzealnie sprofilowane jednostki. Wszystko to wprowadza w obszar badań muzeów uczelnianych wiele warstw złożoności teoretycznej, co sprawia, że wymagają one systematycznego i kompleksowego podejścia, opartego na analizie spostrzeżeń badaczy i praktyków z różnych dziedzin.

Głównym celem niniejszej rozprawy jest charakterystyka muzeów i kolekcji ulokowanych w strukturach szkół wyższych. Autorka rozprawy przyjęła szeroką perspektywę, która uwzględnia przykłady muzeów uczelnianych z całego świata, aby pokazać tendencje w ich formowaniu i rozwoju. Na tej podstawie określone zostaną rodzaje muzeów i kolekcji, kontekst ich powoływania, postrzegania oraz podstawowe problemy definicyjne i organizacyjne im towarzyszące. Przeprowadzane porównanie, zarysowanie tła historycznego zmierzają nie tylko do przybliżenia specyfiki i szczególności muzeów uczelnianych, ale są również próbą zbudowania większej świadomości i uznania dla fenomenu, roli i osiągnięć tego środowiska. Ta specyficzna grupa jednostek muzealnych skupia w sobie jednak wiele dylematów wynikających z ich ulokowania na styku dwóch rzeczywistości – naukowej i kulturalnej, która rodzi szereg problemów badawczych.

Pierwszy z nich dotyczy trudności w definiowaniu muzeum uczelnianego oraz różnicowania terminów „muzeum” i „kolekcja” w przypadku jednostek uczelnianych. Grupie muzeów uczelnianych towarzyszy wciąż wielość stosowanych wobec nich określeń. Niniejsza rozprawa podejmie próbę uporządkowania i wyjaśnienia pojęć: muzeum uczelniane; muzeum uczelni; kolekcje; kolekcje: uczelniane, akademickie, uniwersyteckie, a także wykazania różnic w ich definiowaniu, dostrzeganych w literaturze przedmiotu w języku polskim i literaturze anglojęzycznej. Uwaga skierowana zostanie również na obszary problematyczne dla działalności muzealnej prowadzonej w ramach szkół wyższych, które bywają często wynikiem nietypowego usytuowania prawnego tej grupy jednostek, a także podległości ministerialnej¹⁶.

Istotny problem, który zostanie podjęty w niniejszej dysertacji, stanowi także prawne usytuowanie muzeów uczelnianych i związane z tym podstawy ich powoływania, uwarunkowania determinujące tworzenie jednostki muzealnej oraz usytuowanie muzeum w strukturze szkoły wyższej.

Kolejna grupa zagadnień dotyczy form działalności muzealnej w szkołach wyższych, sposobu organizacji i określenia jednostki muzealnej w uczelni, modelu organizacji muzeów i kolekcji uczelnianych.

¹⁶ Mowa tu o podległości ministerialnej odrębnej dla szkół wyższych i odrębnej dla instytucji prowadzących działalność muzealną.

W polskim środowisku muzeów uczelnianych dominuje przekonanie, iż kluczowe dla właściwego ich działania i zwiększenia udziału w ochronie kulturowego i naukowego dziedzictwa jest wyodrębnienie definicji tego rodzaju muzeów w regulacjach prawnych oraz przypisanie ich działalności do sektora kultury i dziedzictwa narodowego¹⁷. Wbrew tej opinii rozprawa opiera się na założeniu, że dla poprawnego funkcjonowania muzeów i kolekcji uczelnianych oraz właściwego zachowania i wykorzystania zasobów akademickich będących elementem dziedzictwa narodowego nie jest konieczne definicyjne wyodrębnianie lub przepisowe kategoryzowanie muzeów uczelnianych, a obecnie obowiązujące regulacje i praktyki pozwalają bez ograniczeń tworzyć tego rodzaju jednostki. Warunkiem koniecznym jednak dla sprawnej realizacji zadań i środowiskowych osiągnięć jest świadomość genezy i celu działania, umiejętne skorzystanie z dostępnych narzędzi na poziomie jednostki organizacyjnej (uczelni) oraz wielopłaszczyznowa współpraca wewnątrz instytucji i poza nią. Niezwykle istotnym okazuje się zrozumienie fenomenu tej grupy jednostek i jej zaangażowania w ochronę dóbr kultury i nauki. Kluczowym dla wsparcia ich działalności jest porozumienie się pomiędzy instytucjami patronującymi, w tym przypadku ministerstwami i instytucjami specjalistycznymi. Autorka rozprawy argumentuje, że nie ma jednego uniwersalnego modelu organizacji ochrony dziedzictwa uczelni oraz formuły muzeum uczelnianego, jest to w dużej mierze uzależnione od kultury danego organizatora, warunków, możliwości i narzędzi dostępnych w strukturach szkoły wyższej.

Zakres czasowy rozprawy obejmuje zasadniczo okres kilku ostatnich dekad, kiedy to muzea uczelniane i tematyka ochrony dziedzictwa akademickiego używały zrozumienia w środowisku naukowym, a także wzmacniały swoją pozycję w środowisku muzealnym na całym świecie. Zrzeszając się w mniejsze lub większe sieci, muzea uczelniane i ich pracownicy stworzyli zupełnie nową jakość w prowadzonym dyskursie dotyczącym ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa nauki i kultury. Poszczególne rozdziały omawiające genezę i historię kolekcji poszerzają przyjęty w rozprawie zakres czasowy dla podjętej analizy i studium przypadku, sięgając do początków działalności uniwersytetów i instytucji o charakterze muzealnym.

Autorka stosuje podejście integralne, łączące różne metody badawcze, pozwalające uwypuklić różnorodność i specyfikę omawianego zjawiska poprzez zastosowanie zróżnicowanych technik i krzyżowe analizy¹⁸. Przeprowadzono badania

¹⁷ List Stowarzyszenia Muzeów Uczelnianych wystosowany do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22.06.2020.

¹⁸ Zob. W. Kwaśniewicz, *Metoda integralna Kazimierza Dobrowolskiego*, „Etnografia Polska” 1966, t. 5.

niereaktywne, obejmujące analizę wybranej literatury i studia przypadków, aktów, regulacji wewnętrznych instytucji i obserwacje, oraz reaktywne, wykorzystujące ankiety i ustrukturyzowane wywiady.

Przygotowanie dysertacji poprzedziła poszerzona kwerenda i analiza literatury polskiej i zagranicznej z zakresu muzealnictwa, filozofii kultury i zarządzania, historii uniwersytetów, prawnych aspektów działalności muzeów i uczelni, prawnej ochrony oraz zarządzania dobrami kultury. Przy opracowywaniu bibliografii zastosowano metodę przeglądu literatury, która polegała na analizie i selekcji źródeł informacji dotyczących tematu badań. Z uwagi na fakt, iż nie znajduje się opracowań monograficznych poświęconych tej specyficznej grupie jednostek muzealnych, a tym bardziej działalności i zaangażowaniu uczelni w ochronę materialnego i niematerialnego dziedzictwa, najczęściej wykorzystywanymi materiałami są polskie i zagraniczne artykuły naukowe, wydawnictwa popularno-naukowe dotyczące kolekcji uczelni oraz witryny internetowe indywidualnych jednostek akademickich.

Analizie poddane zostały także ustawy i rozporządzenia, szczególnie w sferze działalności szkół wyższych, instytucji muzealnych, ewidencjonowania i zarządzania zbiorami, udostępniania informacji o zbiorach, w sprawie zakresu, form i sposobu ewidencjonowania zabytków w muzeach. Weryfikacji poddano obowiązujące w muzeach i uczelniach dokumenty, raporty poświęcone działalności muzealnej w strukturach uczelni oraz sytuacji kolekcji w strukturach akademickich, a także dokumenty regulujące procedury pozyskiwania obiektów, protokoły, umowy, wytyczne dotyczące obiektów i okazów, regulaminy, instrukcje, dobre praktyki. Przeanalizowano statuty wybranych szkół wyższych i regulaminy określające funkcjonowanie w nich muzeów uczelnianych, a także politykę zarządzania ich majątkiem oraz zasady działalności zarządczej, merytorycznej i upowszechniającej dotyczącej kolekcji.

Drugą warstwą metodologiczną było zebranie danych za pośrednictwem jakościowych badań w trakcie obserwacji, wizyt studyjnych, badań ankietowych i wywiadów.

Obserwacje i wizyty studyjne, podczas których autorka gromadziła materiały dokumentujące podejmowane w różnych jednostkach muzealnych inicjatywy mające na celu integrację środowiska, stanowiły jedno z istotniejszych źródeł informacji¹⁹. Metoda ta polegała na bezpośrednim kontakcie z badanymi osobami lub instytucjami, w celu zebrania informacji. Wśród odwiedzonych miejsc znalazły się między innymi uczelnie w: Poznaniu, Gdańsku, Gdyni, Kielcach, War-

¹⁹ B. Kopczyńska-Jaworska, *Metodyka badań etnograficznych*, Warszawa 1971, s. 17.

szawie, Krakowie i Wrocławiu, Bolonii, Padwie, Edynburgu, Londynie, Paryżu, Coimbrze, Getyndze, Poitiers, Lizbonie, Pradze, Brnie, Brukseli, Turynie, Mediolanie. Podczas tych wizyt istotnym elementem był ogląd jednostek muzealnych, centrów, bibliotek i archiwów, kontakt z zespołem jednostki, obserwacja funkcjonowania instytucji i jej zaplecza, zapoznanie się z obowiązującą i prowadzoną dokumentacją. Badania terenowe pozwalały w sposób bezpośredni skonfrontować się z problematyką jednostek muzealnych w strukturach uczelni z różną genezą i o różnych właściwościach (z uwagi na otoczenie geograficzne, kulturowe, a nawet polityczne). Ważne w tym względzie okazały się również rozmowy nieformalne i gromadzenie opinii rozmówców. Decyzja o ich przeprowadzaniu wynikała z chęci poznania perspektywy odpowiednio doświadczonych pracowników uczelni, zaangażowanych i często świadomych trudności związanych z zachowaniem kolekcji i zarządzaniem muzeum uczelnianym.

Obok obserwacji i analiz istotnym elementem badań stało się opracowanie ankiet i wywiadów. Istotą ich wyodrębnienia była chęć zapytania wybranej grupy reprezentatywnej o konkretne kwestie dotyczące działalności muzeów uczelnianych w kontekście problemów omawianych w dysertacji²⁰. Autorka odbyła 15 rozmów z dyrektorami muzeów polskich (samorządowych i narodowych); rektorami i kanclerzami uczelni (polskich i zagranicznych); dyrektorami muzeów uczelnianych (polskich i zagranicznych); szefami stowarzyszeń (polskich i zagranicznych). Wybrani respondenci dobrani zostali z uwagi na doświadczenie naukowe i praktykę związaną z działalnością muzealną lub/i ochroną kolekcji oraz aktywność networkingową.

Wywiady zostały przeprowadzone na podstawie zestawów pytań dotyczących działalności muzeów uczelnianych i ich postrzegania. Istotnym było uchwycenie, w jaki sposób jednostki te są definiowane i jak zakreślana jest ich rola. Dotyczyło to zarówno badań wśród zarządców uczelni, jak i kierowników wysokiego szczebla w instytucjach muzealnych. Wywiady odbywały się bezpośrednio lub przez połączenia on-line (z uwagi na czas pandemii i odległości pomiędzy autorką a respondentami). Zostały one zarejestrowane (nagrania w przypadku spotkań on-line) lub zanotowane przez autorkę rozprawy. Ich wyniki zostały zastosowane w pracy po uzyskaniu zgody respondentów.

Dodatkowo autorka skierowała drogą elektroniczną ankiety do 75 osób z grupy polskich i zagranicznych pracowników muzeów lub innych jednostek akademickich zajmujących się ochroną dziedzictwa i kolekcjami. Działanie to wynikało

²⁰ M. Hammersley, P. Atkinson, *Metody badań terenowych*, tłum. S. Dymczyk, Poznań 2000, s. 148.

Streszczenie

Praca przybliża specyfikę muzeów i jednostek paramuzealnych ulokowanych w strukturach szkół wyższych. Głównym celem jest charakterystyka muzeów i kolekcji. Autorka przyjęła szeroką perspektywę, która uwzględnia przykłady muzeów uczelnianych z całego świata, aby pokazać tendencje w ich formowaniu i rozwoju. Na tej podstawie określone zostaną rodzaje muzeów i kolekcji, kontekst ich powoływania, postrzegania oraz podstawowe problemy definicyjne i organizacyjne im towarzyszące. Przeprowadzane porównanie, zarysowanie tła historycznego zmierzają nie tylko do przybliżenia specyfiki i szczególności muzeów uczelnianych, ale są również próbą zbudowania większej świadomości i uznania dla fenomenu, roli i osiągnięć tego środowiska. Ta specyficzna grupa jednostek muzealnych skupia w sobie jednak wiele dylematów, wynikających z ich ulokowania na styku dwóch rzeczywistości – naukowej i kulturalnej, która rodzi szereg problemów badawczych.

Dysertacja składa się z trzech rozdziałów. Punktem wyjścia było zarysowanie globalnej genezy muzeów uczelnianych i zwrócenie uwagi na problematyczność i wyjątkowość tych jednostek muzealnych. W kolejnej części przybliżono sytuację polskiego środowiska muzeów uczelnianych i akademickich kolekcji, a następnie przedstawiono jeden z modeli ochrony dziedzictwa akademickiego uwzględniającego różne formy muzeów i formuły organizacyjne jednostek w strukturze szkoły wyższej.

Słowa kluczowe: muzea uniwersyteckie, kolekcje akademickie, muzealnictwo, ochrona dziedzictwa, dziedzictwo akademickie, organizacja i rozwój muzeów, instytucje kultury, ochrona dziedzictwa uniwersyteckiego, polskie muzea uniwersyteckie, globalna perspektywa muzeów.

Summary

University Museums – History, Collections, Activities

A Model for the Protection of Collections and the Creation of a Museum Unit within the Structure of a University, Using the Jagiellonian University as an Example

The work introduces the specificity of museums and para-museum units located in the structures of universities. The main goal is to characterize museums and collections. The author has adopted a broad perspective that takes into account examples of university museums from around the world to show trends in their formation and development. On this basis, the types of museums and collections, the context of their establishment, perception and basic definitional and organizational problems accompanying them will be determined. The comparison and outlining the historical background are aimed not only at bringing closer the specificity and particularity of university museums but are also an attempt to build greater awareness and recognition for the phenomenon, role and achievements of this environment. This specific group of museum units, however, brings together many dilemmas that result from their location at the junction of two realities – scientific and cultural, which raises a number of research problems.

The dissertation consists of three chapters. The starting point was to outline the global genesis of university museums and draw attention to the problematic and unique nature of these museum units. In the next part, the situation of the Polish environment of university museums and academic collections is presented, and then one of the models of academic heritage protection considering various forms of museums and organizational formulas of units in the structure of the university is presented.

Keywords: university museums, academic collections, museum studies, heritage preservation, academic heritage, museum organization and museum development, cultural institutions, university heritage protection, Polish university museums, global perspective on museums

Muzea uniwersyteckie to dynamicznie rozwijający się segment instytucji kultury, ściśle powiązany z misją naukową i edukacyjną uczelni wyższych. Stanowią one przestrzeń, w której spotykają się nauka, dziedzictwo i społeczne zaangażowanie środowiska akademickiego. Ich potencjał wynika z unikatowych zbiorów, interdyscyplinarnego zaplecza oraz głębokiego zakorzenienia w kulturze – zarówno materialnej, jak i niematerialnej – uniwersytetu.

Niniejsza publikacja ukazuje fenomen muzeów uniwersyteckich poprzez pryzmat działalności Uniwersytetu Jagiellońskiego – najstarszej polskiej uczelni – w kontekście krajowym i międzynarodowym. Analizując definicyjne, organizacyjne i instytucjonalne aspekty funkcjonowania tego typu jednostek, autorzy podejmują refleksje nad rolą muzeów w strukturach akademickich oraz ich miejscem w ochronie i upowszechnianiu dziedzictwa naukowego i kulturowego.

To interdyscyplinarne studium, wzbogacone analizą porównawczą wybranych polskich i zagranicznych przykładów, stanowi ważny głos w dyskusji o miejscu uczelni w systemie ochrony dziedzictwa naukowego i kulturowego. Książka skierowana jest do muzealników, akademików, decydentów oraz wszystkich zainteresowanych współczesnym obliczem uniwersytetów.

<https://akademicka.pl>



WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

